

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย อยู่ในเขตร้อนชื้นซึ่งได้ชื่อว่ามีหลากหลายทางชีวภาพทั้งความหลากหลายของชนิดนกและความหลากหลายของชนิดพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมืองสามน้ำ ดังเช่นจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นจังหวัดเล็กๆที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ 416 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที สมุทรสงครามมีพื้นที่ที่เป็นทั้งน้ำเค็ม น้ำกร่อยและน้ำจืด จึงได้ชื่อว่าเป็น “เมืองสามน้ำ” พื้นที่ด้านที่ติดฝั่งทะเลเป็นแหล่งประมงสำคัญโดยเฉพาะหอยหลอด ด้านในเป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์มีแม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสายหลักหล่อเลี้ยงให้ความชุ่มชื้นแก่บริเวณที่เป็นสวนผลไม้แก่ในเขตอำเภออัมพวาและอำเภอบางคนที ประกอบกับความคงอยู่ของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นอาชีพการทำสวนผักผลไม้ การเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว หรือตลาดน้ำท่าคาที่ยังคงสภาพตลาดนัดแบบชาวบ้านชาวสวนของชุมชนริมคลอง จึงทำให้จังหวัดสมุทรสงครามเป็นเมืองที่มีเสน่ห์และเป็นเป้าหมายหนึ่งของการเดินทางสำหรับผู้สนใจการท่องเที่ยวที่ได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548) จังหวัดสมุทรสงครามจึงได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการพักผ่อน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางแม่น้ำลำคลองระดับชาติ ปกุกิจิตสำนึกให้ชาวจังหวัดสมุทรสงครามรักถิ่นกำเนิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดีงาม รวมทั้งการดำรงรักษาความเป็นเมืองที่มีระบบนิเวศ 3 น้ำ คือทั้งระบบนิเวศน้ำจืด ระบบนิเวศน้ำกร่อย และระบบนิเวศน้ำเค็ม ดังสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของจังหวัดว่า “เป็นเมืองแห่งอาหารทะเล และศูนย์กลางกึ่งแม่น้ำ ผลไม้ปลอดภัยจากสารพิษ ศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางแม่น้ำลำคลองระดับชาติ ดินแดนแห่งประชาชนรักถิ่นกำเนิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดีงาม” (www.samutsongkhram.go.th/2010/doc/vision_new53.doc)

อำเภออัมพวา เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม ที่มีคลองสาขาย่อยของแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านหลายสาย และเป็นพื้นที่ที่มีทั้งน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม เมื่อน้ำทะเลขึ้นจะดันน้ำจืดในแม่น้ำแม่กลองและคลองต่างๆกลับขึ้นไปเปลี่ยนเป็นน้ำกร่อย ส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณป่าชายคลองที่เป็นป่าที่ป่าनोंงกับป่าชายเลน และด้วยความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศทำให้เกิดพรรณไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม และสัตว์นานาชนิดในบริเวณป่าชายคลอง ซึ่ง วีระ เทพภรณ์ (2549) ได้กล่าวไว้ว่าบริเวณป่าชายคลองจะมี

พันธุ์ไม้หลัก อยู่ 4 สกุล คือ จาก โกงกาง แสม ลำพู นอกจากนี้ยังมีพันธุ์พืชอื่นๆ ได้แก่ ต้นตีนเป็ด ต้นโพธิ์ทะเล ต้นปรัง ต้นเหียงอกปลาหมอบ เป็นต้น ส่วนชนิดของสัตว์ในลำน้ำป่าชายคลอง ได้แก่ ปูก้ามดาบ ปูแสม ปูทะเล ปลาตีน ปลากระพง กุ้งก้ามกราม กุ้งกุลาดำ หอยทาก เป็นต้น และสัตว์อื่นๆบริเวณป่าชายคลอง ได้แก่ นกยาง นกกระจิบ เป็นต้น และด้วยอำเภอลำพูนมีระบบนิเวศที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของต้นลำพูที่ขึ้นอยู่ตามริมคลอง ซึ่งต้นลำพูเป็นถิ่นอาศัยของหิ่งห้อย ที่ปัจจุบันกลายเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่งของอำเภอลำพูน ที่นับว่าหิ่งห้อยจะหาดูได้ยากในเขตสังคมเมืองหรือแม้กระทั่งในเขตพื้นที่ชนบทที่สภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากการบุกรุกทำลายต้นไม้อายุยืนยาว แหล่งน้ำที่เต็มไปด้วยสารเคมี สารพิษจากยาฆ่าแมลงทำให้พืชน้ำอาศัยอยู่ไม่ได้รวมทั้งหอยซึ่งเป็นอาหารของหิ่งห้อยด้วย เมื่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของมันทำให้หิ่งห้อยที่มีให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมากในอดีต ค่อยๆหายไปจากบริเวณห้วย หนอง คลอง บึงต่างๆ และในช่วงสองปีที่ผ่านมา ธุรกิจโฮมสเตย์ และรีสอร์ทต่างๆ เฟื่องฟูมากขึ้น มีนักท่องเที่ยวหลายกลุ่ม สลับเปลี่ยนหมุนเวียนมาชมความสวยงามของหิ่งห้อยที่ส่องแสงพร้อมกันหลายร้อยตัว จนทำให้ดูเหมือนกับต้นไม้อายุยืนยาวนั้นถูกประดับด้วยไฟคริสต์มาส (ผู้จัดการรายวัน, 2549)

ในส่วนของตำบลบางนางลี่ อำเภอลำพูน เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลองกระจายทั่วพื้นที่ มีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ทำให้เป็นพื้นที่เหมาะแก่การเกษตร ดังนั้นประชาชนในตำบลบางนางลี่ส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวนมะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ กล้วย และมีอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำน้ำตาลปีบ ทำโรงมะพร้าว และมีการรับจ้างทั่วไป และด้วยพื้นที่ตำบลบางนางลี่ เป็นตำบลที่มีสภาพแวดล้อมลำคลอง ล้อมรอบตำบล มีการทำสวนผลไม้ปลอดสารพิษ จึงเป็นโอกาสที่ทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของจังหวัดทั้งในด้านการท่องเที่ยวลำคลอง และด้านผลไม้ปลอดสารพิษ แต่ด้วยการมีภัยคุกคามจากมีมลภาวะทางน้ำจากพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงอันเป็นผลกระทบทำให้น้ำอุปโภคบริโภคมีคุณภาพไม่ดีและระบบฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ครอบคลุมเนื่องจากมีบุคลากร เครื่องมืออุปกรณ์ไม่เพียงพอ อีกทั้งประชากรในชุมชนบางส่วนยังขาดการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยการเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นในการท่องเที่ยวทางลำคลอง จากนักท่องเที่ยวจึงทำให้มีแนวโน้มในการนำวัตถุดิบและอารยธรรมจากภายนอกเข้ามาในพื้นที่ (องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่, 2553)

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติใดก็ตาม จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหา ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (Erwin William, 1976) ดังนั้นจากปัญหาและสาเหตุที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงประเด็นที่ต้องทำการศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลอง เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลอง ตำบลบางนางลี่

อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม หากได้ทำการศึกษาในครั้งนี้แล้วจะทำให้ทราบถึงบทบาทของชุมชนริมคลองในการมีส่วนร่วมพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม การได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนก และพันธุ์ไม้ริมคลอง ตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลอง
2. เพื่อสำรวจชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลอง ตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
3. เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านความหลากหลายชนิดของนกและพันธุ์ไม้ริมคลองไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ประชากรที่อาศัยอยู่ใน หมู่บ้าน มีรายละเอียดจำแนกตามหมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	1 บ้านคลองโพธิ์ จำนวน	75	ครัวเรือน
หมู่ที่	2 บ้านคลองเป้ง จำนวน	106	ครัวเรือน
หมู่ที่	3 บ้านคลองบางแค จำนวน	79	ครัวเรือน
หมู่ที่	4 บ้านคลองบางแค จำนวน	169	ครัวเรือน
หมู่ที่	5 บ้านคลองโพ่งพาง จำนวน	151	ครัวเรือน
รวม	ครัวเรือนทั้งหมด	580	ครัวเรือน
ที่มา	: (องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ,2553)		

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane ซึ่งจะประกอบด้วยประชากรทั้ง 5 หมู่บ้าน จำนวน 580 ครัวเรือน ทำการสุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 237 คนและสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากอยู่ใน พื้นที่ริมคลองที่สำคัญที่ใช้เป็นเส้นทางล่องเรือชมธรรมชาติ

1.3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

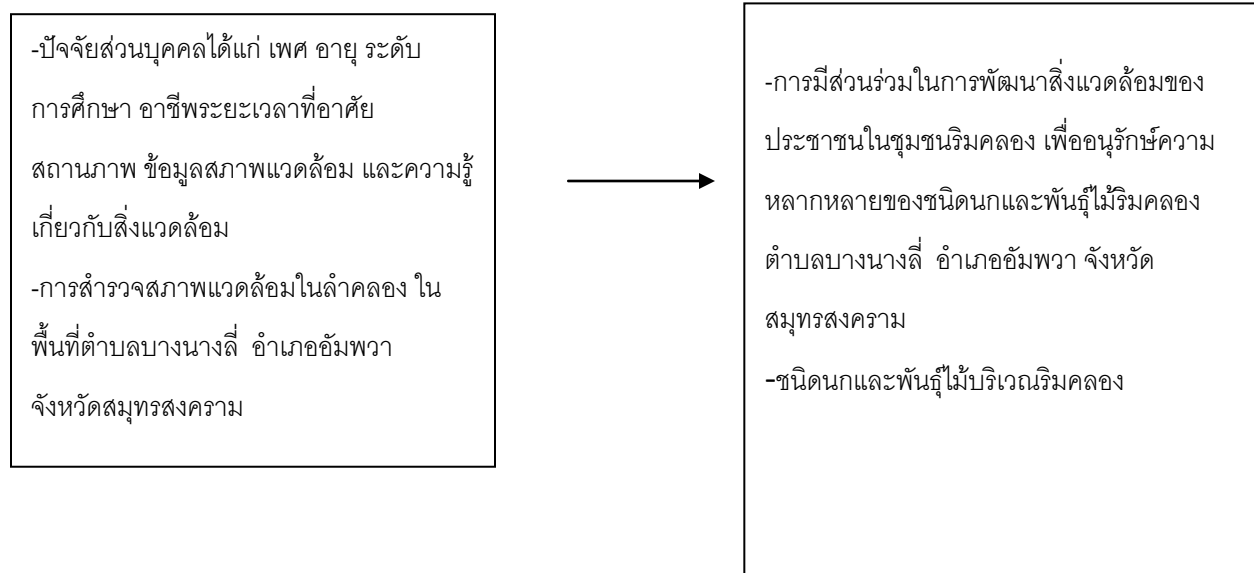
ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ , อายุ, ระดับการศึกษาสูงสุด , อาชีพ, ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพในชุมชน ข้อมูลสภาพแวดล้อมในชุมชน และความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของประชาชนในชุมชนริมคลอง เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลาย ของชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลอง ตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัยและระยะเวลาในการวิจัย

พื้นที่ตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2554

1.4 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การได้มีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในด้านการร่วมวางแผนในการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การปฏิบัติงานกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อม การได้รับผลประโยชน์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการประเมินผลการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

การพัฒนา หมายถึง การปรับปรุงแก้ไข ดูแลรักษาให้สภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี เพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ชายคลอง

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งมีส่วนเสริมสร้างและทำลายอีกส่วนหนึ่งซึ่งสิ่งแวดล้อมเป็นวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันทั้งระบบ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การร่วมมือ ร่วมใจร่วมแรง ช่วยเหลือกันของประชาชนในชุมชนด้วยความสมัครใจ ให้สภาพแวดล้อมริมคลองของชุมชนมีสภาพที่ดี เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ชายคลอง

การอนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ชายคลอง หมายถึง การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด รวมทั้งมีการรักษาศักยภาพ ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ชายคลองที่จะดำรงความต้องการและจำเป็นต่อคนรุ่นต่อไป และมีการชักจูงแนะนำให้ผู้อื่นกระทำตาม เพื่อให้มีความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ชายคลอง ที่เอื้ออำนวยตอบสนองความต้องการและความเป็นอยู่ของมนุษย์ต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 เป็นข้อมูลพื้นฐานความรู้และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของประชาชน

1.6.2 ผลของการศึกษาสามารถนำไปใช้ในการวางแผนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่แตกต่างกันไป

1.6.3 เป็นข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายของชนิดนกและพันธุ์ไม้ริมคลองให้กับชุมชนริมคลอง